

A polgári balközép

Nem sokkal a tavalyi kormányváltás után Medgyessy miniszterelnök elismerte: a jobbközép politika megőrzendő értékeit is teremtett, és kormánya nem ezek felszámolására, hanem megőrzésére fog törekedni. A baloldali politika határozottabb vállalása, megújítása, a liberális és konzervatív gondolkodás egyes elemeinek integrálása – ez a magja a polgári balközép politikának, melyet „nemzeti középnek” nevezve először Medgyessy Péter fogalmazott meg 2001 júniusában, az MSZP kongresszusán, ahol miniszterelnök-jelöltté választották.

A polgári balközép politika középpontjában a nemzeti örökség megőrzésére épülő európai integráció, társadalmi felzárkózás és modernizáció áll. E politika közel áll Tony Blair harmadik utas irányzatához, de a világgazdasági és világpolitikai centrumhoz most csatlakozó, tökeszegény, alulpolgárosodott Magyarország csak mintaként és nem modellként tekinthet a más nemzetek által követett politikára.

A magányos társadalom

A posztmodern kor közepesen fejlett magyar társadalmának szerkezetét már nem lehet leírni egyszerűen a fizikai tőke és a pénztőke tulajdonviszonyaival. Kibővültek a tőkeformák, a tudás-, a kulturális-, a média- és kapcsolati tőke fontosabb lehet, mint önmagában a pénz. A tőkés tulajdonos mellett felértékelődött a tőkét igazgató menedzserek, szakértők szerepe, míg a kistulajdonosok társadalmi státusa inkább az alkalmazottakéhoz áll közel. Átalakult, összekuszálódott, szétporladt az ipari társadalmak osztály-szerkezete. Ezért az e szerkezetre épülő történelmi gyökerű pártok és programjaik nem vagy csak részben alkalmasak a mai problémák megoldására, a többség támogatásának megszerzésére. Ha a politikai tagoltatás nem osztálytagoltatás, akkor a hagyományos jobb- és baloldali programok helyett azok megújítására és elemi szintézisére van szükség.

Az osztályok helyére a társadalmi kiscsoportok léptek. Sokan több közösséggel is azonosítják magukat. A lakóhely, a szakma, a civil szervezetek kicsi világából áll össze az egyedi énkép, a hozzá tapadó értékekkel, érdekekkel, törekvésekkel. Közben növekedett a magukban élő emberek száma, akiket leépülő és kiüresedő közösségi kapcsolatok jellemeznek. Az osztályharcot s az osztályegyezségeket bonyolult, sokelemű kompromisszumkényszer váltotta fel. Az egy nagy kérdés helyén sok – önmagában csak kevesebbet érintő – fontos kis kérdés talánunk.

Magyarország „majdnem modern” társadalmának három „középs” kérdése van: hogyan lehet minél gyorsabban csatlakozni az európai fejlődés központjához úgy, hogy közben ne vesszen el nemzeti identitásunk; hogyan tehető e modernizáció részesévé a maguk erejéből nehezen boldoguló milliós csoportja; hogyan köthető össze a társadalmi fent és lent? E kérdésekre adott válaszok és megoldások adják meg a magyar társadalom hosszú távú programjának tartalmát. A válaszok megtalálását akadályozza, hogy a rendszerváltást követő időszak politikája félrecsúszott. A befelé forduló politikai erők éles küzdelme nem hagy teret és energiát egy új társadalmi egység megformálására és képviseletére. Ma nem az a kérdés, hogy kit terhel a nagyobb felelősség a jelenlegi helyzetért. A hatalmon lévő kormánynak és a mögötte álló pártoknak kell megtenniük az első lépést. Ha megteszik, győznek, és megakadályozzák, hogy visszaterjen a jobboldali hatalom.

A nemzet kormánya

A kormányt politikai pártok alkotják, de a kormány nem a pártoké, hanem a nemzeté. Érett polgári társadalmakban a jobb- és baloldali egyaránt a polgári közép képviseletére építi programját, a rész és az egész, a pártképviselet és a kormányfelelősség között nincs akkora távolság, mint nálunk. Mi „egyhármados” társadalomnak hívjuk magunkat, mivel a magyar középosztály lényegesen gyengébb és kevésbé kiterjedt, mint a „kétharmados” nyugati társadalmaké. Aki Magyarországon csak a középosztályokra építi politikáját, az szembetalálja magát az így kiszorított feltörekvő csoportok elégedetlenségével és végül vereséggel szemben. Aki pedig csak a leszakadókra és feltörekvőkre figyel, az megbukik a kisebbségben lévő, de jó érdekérvényesítő képességű középosztályok ellenállásán.

A pártbázisú kormányzásból akkor lesz nemzeti kormányzás, ha a kormánypártok programjai egyaránt figyelembe veszik a leszakadókat, a segítséggel integrálódni tudók s a társadalmi közép törekvéseit, érdekeit és értékeit. Ez a politika az egyes társadalmi csoportok közötti egyensúlykeresésre, a méltányos egyezségek megkötésére irányul. A modern balközép kormányzásnak tehát az az elő-

feltétele, hogy a program megvalósítását vállaló pártok középre tartó, nyitott, toleráns, demokratikus, elvszerű, de pragmatikus politikát folytassanak.

A balközép kormányának nem ellenfele a jobboldali, konzervatív értékeket valló milliós tábor. A kormány ellenzékét pártok és nem társadalmi csoportok alkotják. A Fidesz ellenfél, a jobboldalt támogató szavazó nem. Ezért a kormány akkor jár el helyesen, ha kifejezetten tartózkodik attól, hogy megsértse bármely társadalmi csoport politikai, erkölcsi hitét, meggyőződését, rombolja szimbólumait, megkérdőjelezze nemzetalkotó szerepét.

Az ilyen kormány nem a felváltott kormány intézkedéseinek felszámolásával alakítja ki arculatát (föltéve, hogy nem a

Nincs okunk kiátkozni Bethlent, vagy felmenteni Kádárt. A tanulságos múlt részei ők. Életük, politikájuk többet mond arról, hogy mi nem folytatható a demokratikus, modern Magyarországon, mint arról, hogy mire építhetjük a jövőt.

A rendszerváltást követő időszak egyik legfontosabb vitatott kérdése a nemzeti politika mibenléte. Ha a nemzetet valamennyi határon innen és túl élő magyart befogadó eleven közösséggé szeretnénk tenni, akkor első lépésként szélesre kell nyitnunk a nemzeti politika értelmezési keretét, hogy abban valamennyi társadalmi csoport helyet és lehetőséget találjon saját céljai megfogalmazására és képviseletére. Aki fenntartja magának a jogot, hogy egymaga eldöntse, mi nemzeti és

kapcsolatát erősíti a családi adókedvezmény, a felelősség és a lehetőség között pedig a családi pótlék teremt egyensúlyt. Ezek az elvi okok.

A nemzeti közép demokrácia-felfogásából pedig – az előzőektől lényegében függetlenül – az következik, hogy a kormánypártok politikai preferenciája önmagában nem határozhatja meg a kormány döntéseit. A parlamenti többség erejével csaknem mindent el lehet dönteni. De ez a többség nem a társadalmi egész. A rész érdekeinek folyamatos figyelmen kívül hagyása harci tereppé teszi a politikát, és annak megfelelően alakítja szabályait: a többség zárt csoporttá alakul, a belső demokráciáját korlátozni kell, ez pedig végső soron az



törvényességet, a tisztességet, a közös nemzeti törekvéseket alapjaiban veszélyeztető intézkedésekről van szó), és politikai karaktere nem saját igazságának erőszakos terjesztésén, hanem más igazságokkal való demokratikus összevetésén alapul. Az elvétel könnyű útja helyett az új kezdeményezések, kiegészítések, türelmes módosítások vezethetik el a kormányt egy új egyensúlyi állapot közelébe. A polgári balközép a „győztes mindent visz” elvét „a győztes az egészért felel” elvével váltja fel.

Történelem és nemzet

A magyar politikában a bal- és jobboldal közötti küzdelem egyik fő frontja a huszadik századi történelem. Az uralkodó jobboldali felfogás kevés kritikával tekint a Horthy-korszakra és differenciálatlanul elítéli a '45 utáni Rákosi- és Kádár-korszakot. A hagyományos baloldali nézet viszont Horthy valamennyi kormányát prefasiszta képződménynek tartja, de engedékenyen ítéli meg Kádár országglását.

A Magyar Köztársaság nem bővelkedik demokratikus előzményekben. Huszadik századunk a teljességet hirdető, mégis önmagukba zárkózó „-izmusok” korszaka volt. Meghatározó politikai áramlatok és politikai nemzeti felismeréseket saját osztályuk hatalmának antidemokratikus, időnként diktatórikus eszközökkel való kiterjesztésével azonosították. A nemzetről beszéltek, de önmagukra gondoltak. Autokratikus látszatdemokráciák, lágy önkényuralmak és durva diktatúrák váltogatták egymást.

A mai demokratikus többség fenszengve tekint a múltra. Alig talál benne tiszta forrást. Bal- és jobboldal egyaránt attól szenved, hogy történelmi előzményeiben több a vállalhatatlan, mint a mértékadó elem. Politikai szerepeinkben egyszerre van benne a mentegetőzés, a szerencsemosdatás és a riválisok múltját elítélő kérelhetetlen felsőbbrendűség. Az 1989-et megelőző évszázadban alig találunk öt olyan évet és tíz olyan politikust, amelyet és akiket a versengő felek egyaránt érdekesnek tartanak a nemzet demokratikus Pantheonjában való elhelyezésre.

A demokratikus magyar társadalom történelmi ítéletének zsinórmértéke csak a demokratikus hatalmi berendezkedés megőrzésében és kiterjesztésében, a széleskörű politikai áramlatokkal szembeni fellépésben vállalt szerep lehet.

Nincs méntés a numerus claususra, a zsidótörvényekre, a deportálásokra, a malenkij robotra, a kitelepítésekre, a koncepciók perekre, '56 elfojtására, a megtorlásokra. A szörnyűségeket nem menti és nem árnyalja, hogy mindig volt az élhető világnak egy meghagyott darabja, mely a legszerencsésebb évtizedekben kielégítette a többséget, és elrejtette a hazugságot. A diktatúra pragmatikus reformja még akkor sem demokrácia, ha a '30-as, a '60-as vagy éppen a '80-as években is voltak olyanok, akik a rendszer reformját a rendszer demokratikus átalakításának végső szándékával támogatták és sürgették.

mi nem, az éppen a nemzeti közösség megerősítését teszi lehetetlenné, s ennek ellenkezőjé éri el. Ez a jobboldal nemzetpolitikai kudarcának oka.

A polgári balközép szerint Magyarország politikájának nemzeti jellegét több tényező együttes hatása alakítja. Ezek között kiemelt – de nem kizárólagos – szerepe van a határon túl élő magyarság megmaradását, nyelvi, kulturális és történelmi identitásának megőrzését szolgáló intézkedéseknek. A nemzeti politika ezzel egyenrangú eleme a hazai magyarság mind szélesebb gazdasági, szociális, kulturális integrációja, a közös felelősség és a partnerség intézményeinek és folyamatainak kiszélesítése, a hosszú távú és fenntartható szellemi, anyagi gyarapodás feltételeinek megteremtése, a gazdasági, tudományos, kulturális versenyképesség fokozása, a nemzetközi együttműködés és integráció elmélyítése.

A közép politikája

A balközép kormány hibát követne el, ha változtatás nélkül megtartaná az előző kormány jóléti intézkedéseit, de akkor is, ha gyökeresen átalakítaná azokat. Ahogy nincs „középosztályos” társadalompolitika a politikai közép képviselete és megerősítése nélkül, úgy nem lehetséges ennek fordítottja sem. Ha a kormány a középosztályba kívánja integrálni az abból kimaradt, kiszorult csoportokat, akkor tekintettel kell lennie a középosztályok igényeire is.

A modern szociáldemokraták álláspontja eltér a hagyományos jobb- és baloldali közéletétől. Az előbbi sokszor figyelmen kívül hagyja a tényleges egyéni és társadalmi korlátokat, lehetőségeket, s az érdemtől, az öngondoskodásban való részvételtől teszi függővé a támogatásokhoz való hozzáférést. Hagyja például elártertelenedni a jövedelemtől független családi pótlékok, az a jövedelemnagysággal arányos adókedvezményeket építi a családtámogatást. A hagyományos baloldallal szemben az alanyi jogú vagy rázsoltság elvű, a jövedelemtől független vagy jövedelemkorlátos, de mindenképp egyenlő értékű családi kedvezményeket támogatja.

A Medgyessy-kormány megpróbálhatná alapjaiban átalakítani az örökölt, kifejezetten középosztályos támogatási rendszert a családi adókedvezmények megszüntetésével és a felszabaduló forrásoknak a családi pótlék emelésére való felhasználásával. A szánalmas programok, az adó- és szociális törvények azonban nem ezt mutatják. Megmaradt az adókedvezmény, de magasabb lett a családi pótlék is.

E döntés a harmadik utas szociáldemokrata álláspontra épül, mely a jog és a felelősség egyensúlyát hangsúlyozza. A jogok gyakorlásának lehetőségét – legálább részben – a közösségnek kell biztosítani, mert a lehetőségek hiánya korlátozza az önmagunkért viselt felelősséget. A gyermek jóléte például nem függhet egyoldalúan és végtelenül családjának anyagi helyzetétől. A jog és felelősség

alkalmazkodóképesség meggyengüléséhez, és emiatt a többség elvesztéséhez vezet.

A két nagy politikai blokknak az egyházak társadalmi szerepéről alkotott véleménye nem azonos. A jobboldal társadalomszemléletét az arisztokratikus, keresztényi royalista, a baloldalt pedig a plebejus és polgári republikánus hagyomány hatja át. A hagyományos baloldali tartózkodó és távolságtartó egyházpolitikáját a modern balközép az együttműködő, a hit és a vallás pozitív társadalmi szerepét elfogadó, arra építő egyházpolitikájává váltotta, váltja fel. Ez a politika az állam és az egyház elválasztásának évszázados elvén túl a hit és a politika függetlenségének elvére épül, amelyet a II. Vatikáni Zsinat hirdetett meg. Az állami élet szekularizált, a társadalmi nem. Ha az emberek és a társadalom életét áthatják pozitív tartalmú, nem anyagi természetű hitek, többek között különböző istenhitek, akkor azok megélését és gyakorlását támogatni kell. Ezért kell megőrizni az egyházak hitéletének, oktatási tevékenységének, ingatlanfenntartásának, műemlékei megőrzésének az elmúlt években két-háromszorosára emelkedett támogatását.

Az egyházak függetlenségét erősíti, ha társadalmi kapcsolataik nem az állam közvetítésével szerveződnek. Igaz ez az egyházak tevékenységére és ezek finanszírozására egyaránt. A Medgyessy-kormány ezért támogatja az egyházak adófelajánlással nyugvó finanszírozását, és ezért nem ért egyet a más célra készült népszámlálási adatokon nyugvó közvetlen költségvetési támogatással. A világmagyarizátnak a hitűlő való függése indokolja, hogy az egyházak alanyi jogon részt vállalhassanak az oktatásban. Azt azonban nem indokolják ilyesféle okok, hogy az egyházak a gyógyító és a szociális munkába is automatikusan, alanyi jogon biztosított állami finanszírozással kapcsolódjanak be.

A megújulás felelőssége

A hagyományos szociáldemokrata és liberális politika megújulása nélkül a kormány és a mögötte álló pártok közötti távolság áthidalhatatlanná válik, a polgári balközép kormány légüres térbe kerül és előbb-utóbb megbukik.

Az új szociáldemokrata politika továbbra is a társadalmi szolidaritáson és a szabadság demokratikus korlátozásán keresztül megvalósuló egyenlőségszempontban hisz. Demokrácia és szociális igazságosság. Jog, felelősség és lehetőség. Ezeknek az értékeknek és követelményeknek együttes vállalása különbözteti meg a konzervatív és liberális áramlatoktól.

Új politikai eszményekre, gyakorlatra van szükség, melynek képét nem egy tónusban, tiszta vörös, kék vagy fehér színnel festik. Lehet, hogy ez a kép így nem harsány, talán nem is feltűnő. De szándékai szerint harmonikus.

Gyurcsány Ferenc
a miniszterelnök stratégiai tanácsadója

Csalóka emlékek

Az évben, december 12-én a Duna Tv Bánkuty Géza életútjáról sugárzott riportfilmet (rendező: Galamb Margit, szerkesztő-riporter: Ordódy György). Az Egyesült Államokban élő Bánkuty – akit sokan már régóta a nyugati magyarok egyik vezéregényiségének tartanak – 1999–2000-ben ismerhette meg a szélesebb közvélemény. Az '56-os Magyarok Világtanácsa elnökeként kiadott egy 1956-ról szóló, Szilási dicsőítő, és egyébként is rendkívül alacsony színvonalú könyvet, amelynek előszavában hangsúlyozta, hogy a „forradalom ábrázolásában ezt a művet tartjuk hitelesnek az eddig megjelent tanulmányok között”. Ekkoriban nyilatkozta, hogy: „Mi [...] már 1944–45-ben is harcoltunk, nem a kommunizmus megreformálásáért, hanem annak megdöntéséért fogtunk fegyvert...” 2000-ben a kiscsiga iránítási Honvédelmi Minisztérium ezredessé léptette elő Bánkuty, akinek floridai rezidenciáján kiscsiga vezetők nyaralhattak.

Bánkuty a múltjáról már többször adott interjút, de ez volt tudtommal az első tévészereplése. Akárcsak korábban, ezúttal is függetlenítette magát a tényektől.

Itt most csak a nagyobb lódtásaira térhetünk ki:

Bánkuty nem vett részt a Központi Statisztikai Hivatal létrával történő ostromában 1956-ban, már csak azért sem, mert nem volt ilyen. Nem október 24-én, hanem november 4-én, akkor is harc nélkül került az épület a felkelők kezébe, akiknek nélkülözniük kellett Bánkuty.

Nem nevezték ki Bánkuty a budai körzet katonai parancsnokává (ezért a posztért Seifert Tibor és Butkovszky Emánuel versengett, de ténylegesen senki sem töltötte be). Nem választották be Bánkuty a Nemzeti Forradalmi Bizottmány tagjai közé sem. Még csak ott sem volt, amikor a határozatok születtek (a II. kerületi tanács épületében október 30-án). Bánkuty később már bejárta a bizottmányhoz, és forradalmi szerepéről annyit bizonyíthatónak látszik, hogy onnan úrlapokat vitt át a Bimbó utcai rendőrkapitányságra, s egy ÁVH-s barátját, Varsányi Ferencet ellátta nemzetőr-igazolással, s így megkímélte őt a zaklatás veszélyétől.

Szabó Jánosnal (Szabó „bácsiával”), a Széna téri felkelők parancsnokával Bánkuty semmilyen kapcsolatot nem tartott, tehát nem igaz, hogy mindennap megbeszéltek a teendőket. Bánkuty egyáltalán nem tartozott a felkelők közé. Ebben az időben ő közműort motorversenyző volt, többszörös országos bajnok, tehát a fiatalok nyilván számon tartották volna, ha ilyen jelentékeny személyiség az ő soraikat erősíti. Kizártnak tarthatjuk, hogy ha az elmondottaknak csak töredéke igaz lenne, ne került volna elő ezt bizonyító levéltári forrás. Az sem valószínű, hogy Bánkuty november 4-én a Margit hídnál harcolt, mivel az eddig előkerült források szerint azon a környéken csak az októberi napokban voltak fegyveres összecsapások.

A fegyvertelen ellenállásban való részvételére sincsenek bizonyítékok. A forradalom vívmányainak visszaszerzésére törekvő bécsi Magyar Forradalmi Tanács egyik tagja, Czajlik Péter, aki Bánkuty régi ismerőse volt, budapesti futárúja alkalmából felkereste őt, de Bánkuty örültségnek tartotta a rendkívüli kockázatot vállalását. (A tragikus következményeket ismerve, teljes joggal.) Bánkuty mégis találkozott a helyi szervezkedés egyik tagjával, és ezt követően valóban szemmel tartották őt a hatóságok. Ettől megijedt (a következő találkozára ex-ÁVH-s barátját, Varsányi Ferencet küldte el!), és elhárított sz baráti segítségével előállított hamis útlevelel, óriási szerencsével kijutott az országból. (A szervek fél órával később akarták őrizetbe venni. Hét barátját hat hónaptól tíz évig tartó börtönbüntetésre ítélték. A legsúlyosabb büntetést Varsányi kapta, akinek Bánkuty a forradalom idején nemzetőrigazolványt szerzett.)

Bécsi emigrációjának elbeszéléséből Bánkuty „kifelejtette” Szabó Miklós kádárista titkosszolgálati ügynököt, akivel szorosan együttműködött (természetesen anélkül, hogy tudta volna, mivel van dolga). Erre vannak egyértelmű bizonyítékok, és erről elég széles körben tudnak. Ez már csak azért sem emlékes, mert sokakat, így az általa említett Kéthly Annát is e kapcsolatból adódóan ismerte meg.

Bánkuty a jelek szerint nem kívánja elmondani az igazi élettörténetét, pedig az sokkal izgalmasabb és tanulságosabb lenne a virtuális hőstörténeteknél.

Eörsi László
történész